

Hakikatın sesi

ilk gagauz gazetesi

“Aydınnık karanlıkta şafk eder” (İoan, 1:5)

Prof. M.Çakir

2016 kirez ayı * № 6 (20)

GAGAUZ BİLİMİNDEN ADLAR: ELENA KOLÇA

En öğrenmiş, en annayan, en beceren filologlarımızın birisiydi. Duuması – Komratta 1935 yılın kirez ayının (iyünün) edisindä. Uşaklık yaşları düşerler zor cenk hem aachlık yıllarına. Nelär çekmiş, nedän kurtulabilmiş halkımız o zulüm vakıtlarda – bunu Länka kaku okumamış kıyatlarda, siiretmemiş kinoda, ama geçirmiş, yaşamış kendisi.

Yavaş-yavaş yaşamak başlamış doorulmaa. Bulunmuş kolaylık öğrenmää. 1958-dä genç, gözäl gagauzka Lena Kolça bitirer Kişinöv Universitetinin istoriya-filologiya fakultetini (bölüm – rus dili hem literaturası).

Sora başlêer zaamet etmää bilim

tarlasında – Akademiyada. Pay alêr üç tomnu “Rusça – moldovanca laflın” hazırlamasında. Bu akademik laflı üzä çıkarmaa deyni, 7 aaraştırmacı çalışêrlar 18 yıl! Laflık basılêr 1986–1988 yıllarda. Ona girer 80 000 laf, toplama 2000 sayfa. Bu sıradan dışarı işi Bilim Akademiyasının Prezidiumu nişannêer diplomnan, hazırlayannar kablederler premiya.

Hiç bir zaman Länka kaku unutmardı ana dilinin problemleri için: havezli meraklan toplardı türlü halk yaratmalarını: söylemiş, bilmeycä, masal. Diil ani lääzım, ama canına yakın deyni.

Altmışınca yıllarda taa üç kişiyân (Gavril GAYDARCI, Boris TUKAN, Lüdmila POKROVSKAYA) ortaklaşp, Elena Kirilovna tutunêr hazırlamaa bir büyük laflık. Bitki-bitkiyâ 1973-tâ Moskvada basılêr “Gagauzça – rusça – moldovanca laflık”: 11 500 laf hem laf birleşmesi, türlü örneklêr, eklemelêr – 664 (!) ufacak bukvalı sayfa. Bu eşşiz olan laflın yarısını (50%) alêr üstünä Länka kaku.

Ozamandan beeri çıktı taa bir sıra gagauz laflı, ama o laflın yanına hiç birisi yok nasıl yaklaşsın da. Hem doluluk bakımından, hem sözcülük te-

oriya kurallarına uygunluk bakımından. Bölä profesionalca yapılan sözlük gagauzlarda yoktu hem diil belli ne zaman olacak.

Sekseninci yıllarda, açan millet kulturalarına yol verildi, Elena Kirilovna koşuldu hazırlamaa orfografiya kurallarını, şkola programalarını, şkola kıyatlarını, hrestomatiya h. b. Pay alêr iki büyük halklararası iştä: “Türk dilleri lingvistika atlası” hem “Evropa lingvistika atlası”.

Urgulamaa isteirim: o çalışmardı ötäâ-beeri, üstün-körü eki alatlayarak. Baalandı işi yapardı düşünüp, ilkin kafasında onu yuurup, erleştirep, elinâ kalemi alardı. Aklıma gelir, nicä o yazdıydı benim ilk peet kıyadıma bir reţenziya: maşinkada urulu 11 sayfa, diil formalca, ama ürektan geleni yazıya dökmüşü.

Länka kaku – bir açık, ömür sevän insandı. Ne varsa üreendä, onu saklamardı, sölärdi üzünä. Kaç kerä vardır dediim ona yarı-şaka:

- Länka kaku, Canabindän politikacı olmayacak.

-Näbayım, Petraki, – deyärdi o, – şalver hem ikiüzlü olamêerim, insana açıkım, kimseyä kin gütmêerim. Kızsam da – osaat suuêrim, küssäm dä –

küsüm çabuk geçer. Kim beni annêer, benimnän kolay annaşêr. Bölä benim tabeetim.

Elena Kirilovna Kolça geçindi onbeş yıl geeri martın 10-da. M.V. Maruneviç adına bilim-aaraştırma merkezinin planında – hazırlamaa hem tiparlamaa bir kıyat, nereyâ girecek E. Kolçanın yazıları lingvistika uurunda hem onun topladı folklor örnekleri. Pek islää neet. Ama, bana görä, bu az. Gagauziya öndercileri hem Komrat primariyası var nasıl karar alsınar, aniki Elena Kirilovnanın adı unudulmasın, anılsın o uurda, nasıl yaraşêr bu insanın dilimiz için yaptıklarına.

Petri ÇEBOTAR

Viktor Kopusçunun eni kıyadı tanıldı

Çiçek ayının 20-dä Ukraina gagauzlarının kultura merkezindä Kurçu küüyündä Viktor Kopusçunun eni kıyadı tanıldı. “Гастрономическая лексика в гагаузском языке: названия традиционных блюд” adlı kıyatta aaraştırılêr gagauz imeklerinin adları, onnarın kullanışları hem etimologiyası.

Tanıtıma katıldı Kurçu hem Balboka küülerindän gagauz dili üredecileri hem üreencilêr. İlkin avtor annattı kıyat için, sora da üreencilêr

annattılar, nesoy gagauz imekleri yapılêr onnarın aylelerindä.

En bitkidä dä Kurçu aşçısı Anastasiya Vladimirovna annattı, nasıl o pişirer kurban bulgurunu. Buluşmak geçti sıcak atmosferada, uşaklara pek meraklıydı seslemää eni reţeptleri hem annatmaa onnarın evdeki imekleri için.

“Aydınnık” kultura-aydınlatmak cümnä topluluu başladı Ukraina gagauz küülerinin bibliotekalarına tanıtılan kıyadı.

Aleksandra Kristovayı kutlêeriz!

Kirez ayının 2-dä Komratta açıldı Hamdullah Suphi adına bilim konferenşiyası, angısına katıldı Türkiyadan, Moldovadan hem başka devletlerdän yaklaşık 80 kişi.

Bilim simpoziumun açılışında kutladılar proza hem peet yarışmasında kazanan katılımcıları.

“Meras” cümnä topluluunun geçirdii yarışmada ilk eri aldı “Hakikatın sesi” gazetasının daymalı yazıcısı Aleksandra Afanasjevna Kristova, angısı üreder gagauz dili hem literaturası derslerini Kongaz-

çık gimnaziyasında.

Yarışmayı kazanannara premiya hem diplom verildi.

“Aydınnık” CT azaları hem “Hakikatın sesi” gazetasının zaametçilerinin adından kutlêerim Aleksandra Afanasjevneyı hem dua ederim ona saalık, üredecilik hem yaradıcılık uurunda başarı! İleriyä dooru da sevindirir okuyucularımızı eni annatmalarla hem peetlêrlän.

“Hakikatın sesi” gazetasının baş redaktoru
Viktor KOPUŞÇU

Hakikatın sesi

“Aydınnık karanlıkta şafk eder” (İoan, 1:5)

Prof. M.Çakir

Saygılı okuyucular! Siz var nasıl bulasınız “Hakikatın sesi” gazetasını Komratta (Saabinin Simasının Diişilmesinin adına klisedä, Atatürk bibliotekasında, KDU bibliotekasında, “Knijny ostrov” lavkasında. Kim isteer parasız kabletmää gazetayı evä ya da elektron versiyasını - yazsın bizä poçta adresini hem elektron adresini.

Ş. Baş redaktorun köşesi

“Taa ii cenk olmasın, da kana toz konmasın!” — bölä düşünärdi büyük gagauz literatürası, peetçi Dimitri Kara Çoban.

Bu yıl olêr 71 yıl II dünnä cenginin bitmesindän. Ondan sora pek çok cenk oldu hem olêr da dünnedä. Cenktä doru taraf olamaz, çünkü üfkä bulandırêr insanın aklını, baş-

kasını öldürmää — insanın buna hakı yok — olêr norma. Kär ne sebeplän olsa da, cenktän gelän askerci läazımdı üç yıl komkaya yaklaşmasın, demelik klisedän ayırılınsın bir zaman için. Bunu yazêr ayoz boba Büyük Vasili.

Hristiannarın işi — usluluk hem uygunnuk getirmää, bölä üürenicilerine Hristos mutlu deer: “Ne mutlu usluluk yapanar, zerä onnara Allahın oolları denilecektir!”

Anarkan bu belalı cenkleri hem insannarın ölümnerini, dua edelim onnar için hem unutmayalım, angı işleri bizä üüredêr Hristos. Olalım usluluk yapan, uygunnuk getirän, olalım mutlu!

Viktor KOPUŞÇU

Gagauz dili zengin mi? fukaara mı?

Çok kerä bän lafettim türlü insannar bir tema için: onnar deerlär, ki gagauz dili fukaaraydır, okadar fukaara, ani kullanılmaz önemni iş için, nicä literatürası, bilgi, h.b. Sanêrım, ki Gagauz Erindä çoyu insanın var kendi fikiri bu tema için. Bekim, onnar isteerlär paylaşınar fikirlerini benimnän, çünkü bilerlär, ki bän yardım ederim hazırlamaa tekstleri doorusaltanatlı kliseyâ deyni. Aslında bän da düşünêrim bu tema için. Aca-ba etişti mi vakit paylaşmaa kendi fikirlerimi?

İlkin deyeyim belli-belli bir iş: ki bän istämeerim sölemää sizä, gagauzlara, ne läazım yapasınız, ama açan bu tema benim işimä baalydır, elbetki, var nasıl annadayım birkaç fikiri. Ama bizim önümüzde soruş büyük bir temaydır. Onuştan bu yazıda lafedecäm sade laflık için hem maanayı belli yapabilecek kuvvetleri için.

Ölä lafedelim biraz türlü iş için: 1) gagauz dilinin durumu benzeer mi başka dillerin situatıyasına? 2) angı tarafta gagauz dili sayılabilir fukaara, da angı tarafta var zenginlik? 3) var mı dildä zengin-

lik, ani insannar görmeerlär? Bu zenginlik kuvvetlener mi? Laflıktan kaarä, nasıl maana belli yapabilecek kuvvetleri kuvetlenäbilir? 4) nasıl zeedelener bir dilin teknik laflı? Ne üürenêrız başka halkların istoriyasından? Var mı başka halklarda örnek, ki gagauzlar var nasıl kullansınar?

Diglosiya (1)

Hep gülerim, açan bir insan bana deer, ki gagauz dili fukaara bir dildir. Bilersin mi neçin? Çünkü çoktan, benim universitetlik yıllarımda, italyan dilini üürendim. Tutêrım aklımda onu, neyi üürendim italyan literatürası istoriyası için. Çok asir geeri herkez deyärdi, ki italyan dili fukaara bir dil, okadar fukaara, ki kullanılmaz gözäl literatürası için. Herkez deyärdi, ki açan bir avtor isteer yazmaa gözäl literatürası, läazım yazsın latin dilindä. Ama ansızın situatıya diişti — zerä etişti ştenaya Dante Aligyeri. Dante yazdıydı ilk poeziyelerini hem proza işlerini latincä, ama karar etti yazmaa italyan dilindä da. Yazdı türlü kısa yaratma — proza hem poeziya — italyan dilindä, ama kuruldu italyan

dili, nicä dünnä literatürası dili, açan yazdı en büyük hem en gözäl işini “Allahlı komediya-yı” italyan dilindä.

Bakalım ozaman başka dillerde olan situatıyaya. Bütün roman grupası dillerindä — romın dilindän kaarä — durum olä. Açan bir avtor istardı sölesin önemni iş, yazardı latincä. Yavaş-yavaş situatıya çeketti diişmää. Örnek, ispan dilindä ilk büyük poeziya “Sidim Türküsüydü” (el Cantar de mio Cid; 1140 yılda). Bilinmää kim yazdı onu. İlk büyük literatürası işi franüz dilindä — “Roland Türküsüydü” (la Chanson de Roland, 1100 yılda). Portugal dilindä situatıya da oläydi.

İngiliz dilindä da olä situatıya vardı. İngiliz dili — diildir roman grupasından bir dil, ama çok yıl boyunda sayılardı, nicä aşaalı bir dil. Herkez düşünärdi, ki yakışmêr yazmaa literatürayı ingiliz dilindä. İngiliz literatürasının erken istoriyasında vardı bir büyük insan — Cefri Çoser (Geoffrey Chaucer; 1343 — 1400). Ozaman vardı taa iki dil, ani herkez sanardı, ki yakışêr kullanmaa literatürası için — latin dili hem franüz dili. Latin dili klisä diliydi hem bilgi diliydi; franüz dili devlet diliydi.

Romın dili sä, vardı olä situatıya. Romın literatürası çeketti ondokuzuncu asirdä. Avtorlar läazımdı cenk etsinnär o fikirä karşı, ani romın dili aşaalı dildir, hem da läazımdı kullanılınsın slavän dili yazmaa literatürası.

Belliki, bu situatıyalarda var bir element, ki var bir halk, ani, bilip, kullanêr iki dil, ama bir dil sayılêr “yukarı”, da öbür dil sayılêr “aşaa”. Lingvistlerde bu situatıya deniler “diglosiya”. Vardı nasıl vereyim taa çok örneklär, çünkü bölä situatıya var dünnenin başka erlerindä.

Annadalım biraz, ani taa belli olsun. Var ikidillik, hem da var diglosiya. İkisinin arasında fark var. İkidillikte bir kişi biler iki dil, hem da kullanêr ikisini yaşamasının türlü situatıyalarında, kimi vakit birisini, kimi vakit öbürünü. Hiç düşünmeer, ki birisi yukarı, hem da öbürü aşaa, ne birisi taa islää, öbürü beter. Var nasıl kullansın ikisini ayledä, panayırda, süpermerkettä, iştä, açan lafeder poliitiyaylan h.b. Açan okuyêr gazeta, kimi vakit okuyêr bir dildä, kimi vakit öbüründä. Siireder televizor, film, hem başka iki dildä.

Diglosiyada situatıya başkaydır. O durumda bir

dilin var bir rolü insanın yaşamasında, hem da öbür dilin var başka rolü. Belliki, bir dil taa önemni, öbür taa az önemni. “Küçük dil” kullanılêr ayleysindä hem yakın dostlarlan, ama alış-veriş yapılar “baş dildä”, şkolada hem universitette hepsi derslär olêrlar “baş dildä”. Kontraktlar sa, elbetki, yazılı baş dildä. Görêriz bu situatıyayı, açan bakêrız Gagauz Erindeki duruma. Rusça — baş dildir; gagauzça — küçük dildir. Var nasıl deyelim, ki bizim günnerimizde gagauzlar da var diglosiya, diil ikidillik.

Angı tarafta gagauz dili sayılabilir fukaara, angı tarafta var zenginlik (2)

Açan bakêrız gagauz laflımaa, neredä fukaaraydır, neredä zengindir, belliki, var zengin laflık folklorunda. Örnek, açan bir insan üürenêr halk türküsü uşaklaanda, belliki, biler hepsi onun laflarını. O laflar traditiyalı yaşamak için. Çiftçilik için, hayvannar için, çiçeklär için, aaçlar için, sevda için h.b. var zengin laflık.

Modern işlär için laflar sa var gagauz dilindä, nicä her modern dildä, çok milletlärarası laflar, örnek, telefon, kompyuter, foto, selfi, televizor h.b. Bekim, “paklık isteyän lingvist” baaracak: “O laflar diil pak gagauzça!” ama herkez kullanêr onnarı büünkü yaşmakta.

Sanêrım, ki Komratta, neredä bän yaşêrım, açan iki ihtâr karı maana bulêrlar başka insanın arkasında, çoyu zaman lafederlär diil gagauz dilindä, ama rusça. Ölä açan geçerlär yıllar, komratlılar çekederlär unutmama gagauz dilindä lafları hergünkü işlär için. Elbetki, bu unutmak diildir 100%, zerä açan işiderlär bir laf, ki pek az kullanêrlar, kendi-kendilerine deerlär “oho!” Vereyim bir örnek. Bir gün bän lafedärdim benim ev çorbacıykan hem taa bir kariylan bir adam için, angısına bän yazêrim kıyat. O adam kapancıdır. Ev çorbacıykan bana sordu adamın anası-bobası için. Bän cevap ettim, ki o hiç bilmedi onun bobasını, çünkü anası yaptıydı orospuluk, hem da adam hiç tanımadı onun bobasını. “Orospuluk!” baarardılar iki karı, “bileriz o lafı, ama az kullanêrız, açan lafederiz”. Cevap ettim, ki bän bilerim o lafı, çünkü okudum Eni Baalantıyı gagauz dilindä, da o laf var o teksttä.

Bekim, ev çorbacıykan hem onun dostu lafetmeerlär

orospuluk teması için, ama, bekim, az kullanêrlar lafı, açan lafederlär zerä açan maana bulêrlar başka insanın arkasında, lafederlär rusça.

Gagauz dilinin zenginlikleri nasıl zeedelener? (3)

Bizdä Amerikada radio hem televizor intervyucusu sayılêr nicä insan, angısı lafeder pak ingilizçä. Elbetki, var bizdä o yarı-deli insannar radioda hem televizorda, ani baarêr politika için. Lafetmeerim onnar için. Profesyonel jurnalist üürenêr lafetmää islää gramatikaylan, geniş laflıklan, hem kullanmêr fasıl dialekt.

Çoktan, irmi yıldan zeedä ileri, açan bän üürenärdim ispan dilini, siiredärdim ispan dilindä haberleri televizorda. Taa tutêrım aklımda bir jurnalisti, angısı Univizyon kanalında Vaşington korespondentiydi. Pek beenärdim nasıl lafedärdi — stili eleganttı, gramatikası hep dooruydu, hiç lafetmardı aşaalı dialekttä, davranışı düzdü, sansın, Ceyms Bond olduydu jurnalist. Kendimä söledim: “İsteerim lafedeyim ispan dilindä o adam gibi!”

Bekim, söyleycän bana: “Ama bizim situatıyamız seninkindän başka, çünkü gagauz dili — bizim ana dilimizdir”. Bän cevap edeydim: “Dooru, ama var bir element sizin situatıyanızda, ani benzeer ona, neyi söyleirim”. Nicä bileriz, gagauz dili kaybelän türk dillerin birisi sayılêr. Ona läazım destek. Yaşayacak mı? Ölecek mi? Kimsey bilmeer. Ama bileriz, ani yaşasın deyni, läazım lafedilsin diil sade evdä, ayledä, ama ev dışarında läazım kullanılınsın — örnek, televizorda. Açan kullanêrız dilimizi salt evdä, çoyu zaman lafederiz hep o işlär için, bakmêrız gramatikamıza, stilimiz hem sölenişimiz var nasıl olsun biraz aşaalı. Diildir olä profesional jurnalistlerin arasında. Onuştan televizor hem radio jurnalistleri var nasıl olsun örnek, nasıl dil lafediler.

Var kimsey deer, ki gagauz dili fukaara bir dil, ki insannar yok nasıl lafetsinnär türlü temalar için, çünkü laf yok dildä. O fikir — dooruydur, açan dil kullanılêr salt evdä. Ama televizorda jurnalist lafeder hertürlü iş için. Ölä jurnalizma koruyêr dilin zenginliğini. Annadalım, nasıl bu iş olêr. Ana dilimizde hepsimiz bileriz çok laflar, ama laflar düşerlär, deyelim, iki grupaya. İlk grupa — laflar, ani hep

kullanêrız, örnek, her gün. Bu laflar – bizim “aktiv laflımız”. Ama var taa bir grupa – laflar, ani bileriz, ama tutmêrız onnarı her zaman akılıımızda. Onnar kalêrlar bir formada, bilinçaltı içindâ, deyelim. Ačan işideriz bu lafların birisini, ya da açan okuyêrız onu, söleeriz kendimizâ, “Aha! – bilerim o lafi”. Bu laflar – bizim “pasiv laflımız”. Bekim yok nasıl peydalandıralım, açan isteriz, ama var içimizdâ. Elbetki, bir laf var nasıl geçsin aktiv durumdan pasiv duruma, ya da pasiv durumdan aktiv duruma.

Bu temada göreriz televizor hem radio jurnalistlerin önemniini, nicâ dil koruyucusu, çünkü journalist, angısı verer haber, lâazım lafetsin hertürlü iş için. İntervyucu, ani lafeder türlü insannan, lâazım lafetsin hertürlü iş için dâ. Bekim, si-iredici kullanmêr her lafi, ani işider programada, ama açan o laf var onun bilinçaltında, o annayacak, ne deer jurnalist. Ölä jurnalist yardım eder, ani o laf kaybelmesin dildân.

Göreriz Gagauz Erindâ başka insannarı da, ani kuvetlendirer dilin zenginini – protestant pastorlar. Baarma bana, açan söleerim bunu. Kötülâmâ beni, açan bân, do-

orusaltanatlı monah, deerim, ki var kimi protestant pastorlar, ani yapêrlar pek islââ bir işi. Ačan dooruydur – hem aslında dooruydur – lâazım açık söyleyim dooruluu. Ne yapêrlar onnar? Nasaat vererler diil slavencâ, diil rusça, ama gagauzça. Keşki doorusaltanatlı popazlar ölä yapaydılar!

Bekim, isteyecân bilâsin, neçin bân beenerim bu ade-ti. Annadayım. Çoyu zaman doorusaltanatlı klisedâ hem – sanêrim, çünkü dolaşmêrim protestant kliseleri – protestant kliselerdâ nasaat teması çekiler Bibliyadan, Bibliya tekstindân, ani okundu o gün. Bibliya lafeder hertürlü iş için. Örnek, tutêrsın mı aklında, ki bân buldum lafi “orospuluk” Bibliyada? Hersoy situaşıya var Bibliyada, hem – elbetki – hersoy laf o situaşıya için. Ačan nasaat hep veriler gagauz dilindâ, klisedâ bulunan insannar işiderler lafları her yaşamaların situaşıyası için. Ölä nasaat koruyêr dilin zenginii.

Nasil zeedelener gagauz dilinin teknik laflı? (4)

Çok insandan işittim bir fikir: ki yok nasıl üüretsinnâr teknik temaları gagauz dilindâ, çünkü teknik laflı

yok. “Nasil üüredelim gagauz dilindâ matematikayı, hakı, biyologiyayı hem başka bilgileri, açan bizdâ yok laflar, ani bizâ lâazım?” – sorêrlar.

Soruş islââdir. Ama var bir islââ cuvapda: var nasıl yapasınız, nicâ başka halklar yaptılar, açan çekertilâr üüretmââ teknik temaları. Islââ fikirdir, örnek, bakmaa ona, neyi yaptılar türklâr. Tutêrim aklında onu, neyi bana annattı bir türk dostum 1980 yıllarda, açan tanışım onunnan San-Françisko kasabasında. O injenerdi, angısı geçirdi bir yıl San-Françisko kasabasında, neredâ üüredârdi injenerlii San-Françisko Devlet Üniversitindâ. Ozaman bân studenttim o universitettâ. Dostum bana annattı, ki onun universitindâ, Ankarada, var injenerlerin bir “komandası” angısı lafeder barabar injenerlik termineri için, dooru termineri bulsunnar deyni. Bana söledi, ki başka profesiyada var ölä komanda, angısı savaşêr yaratmaa laflı kendi profesiyası için. Gagauzlar da var nasıl yapsınnar ölä yapma teknik laflar.

“Hakikatın sesi” gazetası için Monah Kosmas

UŞAKLARA DEYNİ ENİ KIYATLAR: RESİMNİ MASALLAR

“Aydınnık” cümnä topluluu haberleer, ani tipara hazırlanêr “Gagauz çocuu Oglan” seriyasının ilk kiyadı “OGLAN MASAL OKUYÊR-1”. Büyük formatlı kiyatta (A 4) toplandı beş gagauz halk masalı, angılarının yanında veriler kompyuter grafikasında yapılmış resimnâr gagauz ornamentlerinnân hem bu resimnerin konturları boyamak için.

Biz isteriz, ani bizim uşaklarımız havezlân alsınnar elinâ bu kiyadı, okusunnar evelki gagauz masallarını,

angılarında var eski istoriyamızın izleri (iki masalda çocukların adları Pelivan hem Oglan, öbürlerindâ anilêr Babadak bayırı hem Alaca manastır, angıları bulunêrlar Dobrucada), hem, üürenerêk gagauzların geçmişini, boyasınnar gözâl yapılmış resimneri.

İlk kiyada girdi beş gagauz halk masalı (“Pelivan”, “Ayi kulaklı çocuk”, “Cücâ Todur”, “Oglan hem Mari-Kız”, “Gök beygirleri”), masalları bulmaa, ayırmaa hem kompyuterâ geçirmââ yardım edân KDU bibliotekası zaametçilerine hem onnarın direktoru Vera Çimpoesâ, Tatyana Kirâkovaya hem Yuliya Çavdara şükür ederiz.

Kompyuter grafikasında resimneri hazırladı dizayner Olga Stamova, tekstin redaktiyasını yaptı gagauz filologu hem peetçisi Petri Çebotar.

“Aydınnık” cümnä topluluunun baş neetlerindân biri yaşatmaa hem ilerletmââ gagauz dilini hem literaturasını. Bunu yapmaa deyni, lâazım üüretmââ bizim uşaklarımızı sevmââ kendi dilini hem kulturasını. Kendi özelliklerine saabi çıkan halk hem topluluk var nicâ annasın dünnâ kulturasının zenginini hem güzelliini. Başka yoldan gidân halklar sa olêrlar marginal, angıları kuyruksuz uçurtma gibi hep dönerler lüzgerâ dooru. Nicâ üüreder türlü filosofiyalar hem din akımnarı: dünneyi annamaa deyni, ilkin kendini anna.

Biz sayêrız, ani bizim borcumuz üüretmââ bunu küçük evlat boylarına, angılarının elindâ olacak gagauzluun gelecââ. Bunun için uşaklar için dua kiyadından sora (2012 hem 2015 iki basımda toplama 3000 kiyat) biz çekederiz tiparlamaa resimni kiyatları, angıları annadecklar uşaklara gagauz kulturasını hem göstereceklâr onnara türlü modelleri.

Kiyatlar parasız daadılacak Gagauziyada hem Ukrainada gagauz uşaklarına. Bunun için

S. AÇIKLAMALI SÖLEYİŞLÄR

39. ANDIN KÖPÄÄ – KAP SOPAYI.

Ačan, lafa durarkan, bir-kimseyi anêrlar, da o kişi o saat geler, ozaman kullanêrlar bu söleyişi. O kişi var nasıl olsun bir sert zaabit, fena, deli adam; yada kimi kerâ lafedenerin kafadarı ya dostu, ama bu sefer bölâ deerlâr şaka gibi.

40. ANGI TAŞI KALDIRIRSAN, HEP O ALTINDAN ÇİKÊR.

Var ölä böceklâr (yada kurtlar, yılanlar), ani herbir taşın altından çikêrlar. Hem var ölä insannar, ani herbir işâ karışêrlar, onnarsız bişey geçmeer. Neredâ bişey olsa, onnar artık orada ön plana çikêrlar hem ölä kendilerini götürerler, sansın herbir zanaattan var annamaları. Bölelerini hiç çaarmaa da diil lâazım – kendileri gelerler. Bölelerinâ taa deerlâr, ani onnar büüyer neredâ ekmeerler.

İnternettâ razgeldim bir türk peetçisinin sıralarına:

Görmüyor gözlerim artık o düşü

Bekleme yüzümde sevda gülüşü

Yolumuz ayrıldı yoktur dönüşü

Her taşın altından sen çikıyorsun.

(İsmail Kurt)

Bu peettâ, bana görâ, sö-

Petri ÇEBOTAR

danişêrız hepsinâ, kim ister katılmaa bu hayırlı işâ, kalmasın bir tarafta. Nekadar çok kişi katılacak, okadar çok uşak kabledecek bu kiyatları. «Aydınnık» CT başka proektleri için bakınız: <http://aydinnik.org/index.php/proektl-r>. Bizimnân var nicâ baalantiya geçmââ www.aydinnik.org saytından ya kopusciuv@mail.ru adresindân.

Gözâl gagauz masallarında var bölâ başlantılar:

“Estek-pestek, kör eşââ bir köstek, kim sesleycek beni – bana aga, kim seslâmeycek – annısına damga”.

“Zaman zamandaykana, harman samandaykana, bân sallangaçtaykana, bobam da dünneedâ taa yokmuş – anam yollanmış Alaca Manastıra. Uz gitmiş, düz gitmiş, altı ay – bir güz gitmiş, kafâ-tütün içerêk, laalâ-zümbül biçerêk. Etişmiş Haydut çöşmesinâ, oturmuş dinnenmââ. Gelmiş aklına bir masal, annattı bana onu, angısını bân unuttuydum da şindi aklıma getirdim”.

Ş. ANA DİLİM - TATLI BALI

ANA TARAF

Yazıcıya etär mi laf
Yazmaa ne görüner gözä?
Ana taraf, ana taraf,
Eri-gökü ne pek gözäl!
Seni sa Puşkin az andı,
Ama onda kabaat hiç yok, -
Kısa vakıt o yaşadı,
Yaşaydı, yazaceydı çok.

YILDIZLI GECELÄR

Ah, Bucaam, ana tarafım,
Yok sendän taa gözäl erlär,
Yıldızlı gecelär korafi
Masala mı, gerçää mi benzär!
Göklerin kubbesi - kâr çadır,
Gerili oyandan buyanı,
Saa ol, ani yaptın bir hatır -
Açtırdın şu altın sandıını.

S. Kuroglu

AVDARMANIN KLİSESİ

Eski klisä durêr mezarlık
yolunda,
Pek çoktan düzülmüş yapısı.
Toplamış evleri kendi
dolayında,
Bütün onun hep açık
kapusu.

Ama vardı vakıt, açan o
kapandı,
Kesildi insanın gelmesi.
Pençerä gözleri sä
taftalandı,
Kapunun çekildi rezesi.

Otlandı aulu, eskidi boyalar,
O bakardı küüyä küsülü.
Siirektä ansızdan sat
düüyärdi çannar,
Yortuda yada varsa ölü.

Tozları hep sildi, erleri

yıkadı,
Maşi babu, uygun bir karı.
Hem ne vardı onda,
kaldırıp, korudu,
Stavrozu doorudup yukarı.

Ama gel gün-vakıt bulutlar
daalıştı,
Güneş kliseyi aydınnattı .
Ayozlar, toplanıp, erinä
erleşti,
İnsanı duaya toplattı.

Ay-Boba mı seni, Avdarma,
pek sevdi?

Bak, ne klisä oldu bütün
mayıl!
Senin kruçanı ayoz hep bir
korudu,
Beygirdä kanatlı Mihail!

A. Kristova

Paalı dostlar! Ne dä olsa, lafedin gagauzça, okuyun
kiyat ana dilimizdä, üüredin uşakları da buna. Varsa
interesli yazılarınız, istärseniz paylaşmaa fikirlerinizi
bizim okuyucularımızla, bekleriz sizin yazılarınızı
kopusciuv@mail.ru poçtasına.

Kimin varsa istedi yardım etmää "Aydinnaa"
paraylan - rekvizitlerimiz aşıada.

Matfeydän ayoz evangeliya, 8: 27 - 34:

28 Açan İsus öbür kenara, Gergesin tarafına,
geldi, mezardan çıkmış iki şeytannı Onu karşıladı.
Onnar ölä çirkindi, ani o yoldan kimsey geçämzdi.
29 Da onnar baardılar: «Ey, Allahın Oolu İsus,
bizimnän Senin ne işin var? Vakıttan ileri burayı
geldin bizi zeetlemää». 30 Onnardan yırakta da
büük bir domuz sürüsü otlardı. 31 Şeytannar Ona
yalvardılar: «Eer bizi kuuarsan, domuz sürüsünä
gitmää izin ver». 32 O da onnara dedi: «Gidin», -
onnar da, çıkıp, domuz sürüsünä girdilər. Da bütün
domuz sürüsü uçurumdan denizä atıldı da su içindä
buuldu. 33 Güdücülär, kaçarak, kasabaya geldilər da
haberledilər hepsinä hem söledilər, ne oldu şeytannılarla.
34 Da bütün kasaba İsus karşı çıktı, da, Onu gördünnän,
yalvardılar, onnarın meralarından gitsin.

KISA HABERLÄR

Kirez ayının 2, 3 hem 4-dä Komratta "Hamdullah Suphi hem Gagauzlar" adlı simpozium geçirildi. Simpoziumda Türkiyeden 42 kişi, Gagauziyadan sa 29 kişi doklad okudu. Dokladların çoyu Hamdullah Suphi Tanrıöver için oldu. Vardı dokladlar gagauz dilinnän, literaturaylan, kulturaylan baalı. Katılımcıların içindä Türk dünnesindän 8 genç dä vardı: Uzbekistandan, Azerbaycandan, Balkannardan, Kırmıdan. Bu günnä hep lafedildi kulturamıza, dilimizä, istoriyaya baalı türlü-türlü konular için. Gagauziyadan hem Türkiyeden üüredicilär, bilim adamnarı gercik açıkladılar gagauzlarla baalı konuları.

lääzımnı işlar yapılsın. Gagauziyada sıra dışı olaylar komitesi toplandı, angısının başı başkan yardımcısı Vadim Çeban. Suylan dolan evlerde işledi 38 kurtarıcı Çadırdan, Komrattan hem Kauldan.

Gagauziya M.V. Maruneviç adına Bilim-araştırma merkezi kirez ayının 15-dä yaptı bir tombarlak masa oturuşu. Bu buluşmanın teması Gagauz adetleriydi. Müsaafirlerin arasında vardı bizim paalı vatandaşımız Todur Zanet - anılmış peetçi, yazıcı, dramaturg, aarıştırmacı, Bucaan patriotu.

Bu gün o buluşmada önderci oldu, kutlamaları da kabletti, çünkü onun duuma günü kutlandı bir gün ileri, kirez ayının 14-dä. Temaya pek uygundu bay Todurun 2010 yılda

çıktı kiyadı "Gagauzluk: kultura, ruh, adetlär." Kiyat kendisi söleer bizä, ne kadar avtor beener kendi halkını, aylesini. Gagauz adetleri, kultura, ruh için açıklamaları yazılara avtor toplamış diil sade başka insannardan türlü-türlü küülülerdän, ama kendi anasından da, kendi malisindän dä. Bana pek meraklı geldi üürenmää, ki kiyadın kapaanda bulunêr onun malisinin fotosu.

Avtorun en önemni temalarından biri açıklık temasıdır. Onun laflarına görä, o bu temayı çeketti araştırmama, taa küçükkän, görüp, nicä malisi sofradan imektän sora trofacıkları toplardı. Sovet vakidında bu tema kapalıydı.

Gagauz adetlerinä dönüp, sölendi, ki bu erlerde var çok adet - bulgar da, moldovan da. Bay Todur, ayırmaa deyni, angısı gagauz adeti, bakarmış lafın temelinä - eer lafın temelindä yatarsa türk lafi (diil Türkiya türkçesi), ozaman o adet - gagauz adeti. Onuştan o urguladı, ki adetleri bilmää deyni, lääzım islää bilmää dili.

Taa bir taraftan bakıp adetlerimizä, sölendi, ki halkımızda var din adetleri hem eski adetlär dä, da diil lääzım onnarı karıştırmama.

Çok meraklı adetlär var bizim halkımızda. Bir interesli iş annadıldı (bu var yazılı "Gagauzluk" kiyatta da) rusalilär için, gagauz folklorunda bulunan personajlar için, onnar diil mifolojiya personajları, nicä başka halklarda, ama kendi ecelinnän ölmeyän insannar.

Buluşma interes geçti, eni laf, eni söyleyiş üürendik. M. Kopuşçu, kutlayarak Todur Zaneti, dedi: "Bay Todur - şanı akademik, sevgili vatandaşımız. Duudu büük uşaklı ayledä. Üürenik, çalışkan adam, angısı bizim için derin izlär brakêr."

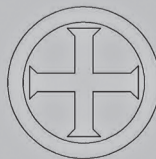
Tombarlak masanın teması - Gagauz adetleri - lääzımnı bir tema hem, bekim, diil bitki kerä araştırmalı bir temaydır. Bana kalsa, çok taa bu temaylan soruşlar var, - hepsi mi adetlär fayda getirärdilär hem getirerlär, angılarını lääzımnı, islää olacek yaşatmaa ötää dooru, nesoy bunu yapmaa, gençlär nicä bakêrlar adetlerä, isteerlär mi korumama, annêrlar mı onnarın maanasını hem neredän onnar çekilerlär h. b.

Kristina KOÇAN

"HAKİKATIN SESİ"
gazetası
Gazetanın kurucusu:
«AYDINNIK»
kultura-aydınnatmak
cümnä topluluu

Baş redaktor:
Viktor KOPUŞÇU.

Gazetadan material alınarsa,
kaynak gösterilsin lääzım.

AO Asociatia Culturala
"LUMINA"
c/f 1013620007983
c/d 222451200121978
FinComBank SA
fil.12 Comrat
FTMDMD2X411

kopusciuv@mail.ru
www.aydinnik.org
www.kopuzsesi.com
www.komrat.pravorg.ru
+373-79-79-50-79